

Kazakistanlı Uluslararası İlişkiler Uzmanı
Akmaral Batalova

"Türk Devletleri Teşkilatı ile Rusya ve Çin'in hedefleri hiçbir şekilde çelişmez"

Akmaral Batalova uluslararası ilişkiler uzmanı, muhabir ve film yapımcısıdır. Aynı zamanda Al Farabi Dünya Mirası Kamu Vakfı'nın kurucusu ve İcra Direktörüdür. Kazakistan'ın Almatı kentinde doğmuştur. Kazak Devlet Üniversitesi Kitle İletişim Fakültesi, Kazakistan Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Diplomasi Akademisi, Madrid Diplomasi Okulu'ndan mezun olmuş ve Complutense Üniversitesi'nden (İspanya) Uluslararası İlişkiler alanında yüksek lisans derecesine sahiptir. Akmaral Batalova, Suriye'deki insani krize odaklanarak Orta Doğu'daki durumu gözlemliyor, makaleler yazıyor, belgeseller çekiyor ve Suriye'de insani yardım çalışmalarını yapıyor.

"ABD'nin askeri genişleme yoluyla küresel nüfuzunu sürdürmek ve güçlendirmek için askeri bir araç olarak NATO'ya ihtiyaç duyduğu açıktır. Aksine, Asya ülkeleri öncelikle ekonomilerinin istikrarlı gelişimiyle ilgileniyor ve tüm ülkelerle ekonomik olarak işbirliği yapmaya hazır. Bu nedenle, dünya düzeninin tüm kurallarının çığnendiği bu koşullarda, Asya, bölge ülkelerinin ekonomilerinin dengelenebileceği ve barışçıl bir ortamın koşullarının sağlanabileceği güvenli bir gelecek yaratmaya ve bir ağırlık merkezi olmaya çalışıyor."

Kazakistan'dan Uluslararası İlişkiler Uzmanı Akmaral Batalova, Ali Erdem Köz'ün sorularını yanıtladı.

Suriye krizinin çözümünde Astana sürecinin belirleyici başarılar kazandığı görülüyor. Sizce bu modelin başarısının sırrı nedir? Önümüzdeki dönemde, bölgedeki diğer sorunların çözümünü doğrultusunda bu modelin geliştirilmesi olasılığını nasıl değerlendirirsiniz?

Akmaral Batalova: Kazakistan, nüfusunun büyük bir kısmı Müslüman olan huzurlu, çok dinli ve pek çok etnik yapıyı bir arada barındıran bir ülkedir. Bölgedeki tüm komşularımızla dostane ilişkiler kurduk, özellikle geçmişte kurulmuş birçok müzakere platformunun tarafsızlığını yitirdiği mevcut koşullarda, çatışmaların çözümüne yönelik tarafsız bir müzakere platformu olarak Astana Bahçesi herkes için mükemmel bir platformdur. Zaman, uzun süren Suriye krizi sırasında ortaya çıkan diğer formatların etkili olmadığını ve sürdürülebilirliklerini yitirdiğini gösterdi. Ve "Astana Süreci, Astana Garantörleri, Astana Üçlüsü" gibi ifadeler, Ortadoğu'daki meseleleri tartışırken uluslararası literatürde kabul görmüş terimler haline geldi.

Suriye krizinin barışçıl çözümüne yönelik olarak Astana Süreci, canlı bir başarı örneği haline geldi, çünkü ilk kez çatışmanın doğrudan tarafları olan Suriye Hükümeti ve silahlı muhalefet arasında "sahada" doğrudan müzakerelere başlamak mümkün oldu. Aynı zamanda, garantör ülkeler savaşan taraflarla gerçek manada temasa geçme ve onları etkileme fırsatına sahip oldular.

Astana Süreci'nin en önemli sonucunun aktif çatışmaların durdurulması ve çok sayıda insanın ölümünün engellenmesi olduğunu vurgulamak isterim. Mayıs 2017'de imzalanan ve 4 farklı ateşkes bölgesinin oluşturulmasına ilişkin anlaşma, savaşan tarafların düşmanca tavrının yoğunluğunu azaltmaya yardımcı oldu ve ulusal uzlaşma sürecini doğurdu.

Astana Süreci'nin bir diğer özelliği de uluslararası ilişkiler tarihinde ilk kez Ortadoğu'da barışı sağlamaya yönelik müzakerelerin geleneksel olarak Avrupa veya Arap başkentlerinde değil, Avrasya kıtasının merkezinde yapılıyor olmasıdır.

Astana formatı aynı zamanda büyük bölgesel aktörlerin birbirleriyle ne kadar verimli bir şekilde etkileşime girebileceği konusunda da benzersiz bir örnektir: Sünni Türkiye ve Şii İran, NATO üyesi olan Ankara ve rakipleri Moskova ve Tahran bir aradalar. Ayrıca başkentimizde yapılan Suriye'deki çatışmalara içeriden ve dışarıdan müdahil olan tarafların katıldığı müzakereler, nihai olarak Suriye'nin parçalanmasını engellemiş ve ülkenin toprak bütünlüğünün korunmasına yardımcı olmuştur.

Müzakere sürecinde tüm garantör ülkeler sadece kendi ulusal çıkarları doğrultusunda hedeflere ulaşmak için değil, aynı zamanda Suriye meselesinden etkilenen tüm oyuncuların çıkarlarını da dikkate almak için çaba göstermektedir. Astana formatının Kazak tarafının misafirperverliği de dahil olmak üzere barındırdığı saygı atmosferini özellikle belirtmek isterim. Ve elbette, herhangi bir krizi, tüm katılımcıların ulusal çıkarlarını eşit şekilde dikkate alarak, herhangi bir baskınlık ve bir tarafın fikrini dayatmadan çözmeye yönelik bu yaklaşımın uygulandığı bir süreç olarak, uluslararası toplantıların müzakere deneyiminde önemli bir yeri olduğunu belirtmek mümkündür. Astana platformu, daha fazla barış süreci ve bölge genelinde bir güvenlik mimarisinin oluşturulması için dikkate alınmalı, geliştirilmeli ve kullanılmalıdır.

Tek Kutuplu Dünya Sistemi Bitti

Ukrayna krizi 14'üncü ayında. Rusya ile ABD ve NATO'yu karşı karşıya getiren bu krizin nedenleri ve arka planını dünya çapındaki güçler dengesi, ABD'nin hedef ve amaçları, buna karşılık Rusya ve Çin'in pozisyonu açısından nasıl değerlendirirsiniz?

Akmaral Batalova: Rusya ve ABD/NATO arasındaki çatışmanın Ukrayna kriziyle değil, çok daha önce başladığının eminim hepimiz

farkındayızdır. Başkan Putin'in Münih konuşması, daha doğrusu Batılı ülkelerin bu konuşmaya tepkisi, ikinci Soğuk Savaş'ın itici gücü sayılabilir. 2007'de Almanya'da düzenlenen bir güvenlik konferansında yaptığı konuşmada Rusya Başkanı, tek kutuplu dünya modelinin, yani bir devletin, yani ABD'nin hukuk sisteminin diğer tüm devletlere dayatılmasının "yalnızca kabul edilemez olduğunu değil, aynı zamanda imkansız olduğunu" ve askeri güç kullanımına ilişkin tek karar alma mekanizmasının ancak BM Antlaşması olabileceğini söyledi. Ardından, ABD'nin "Avrupa'da Konvansiyonel Silahlı Kuvvetler Antlaşması"na uymamasının, SSCB'nin çöküşü sırasında Batı tarafından verilen güvenlik garantilerini ihlal ettiğini de kaydetti. Bildiğiniz gibi, Ukrayna'daki çatışmanın başlangıcında, NATO'nun doğuya, Rusya Federasyonu sınırlarına doğru üç farklı dalga şeklinde bir genişleme durumu vardı. 2021'de Putin üç kez, Batılı liderleri, bir araya gelip dünyanın jeopolitik ve jeo-ekonomik dönüşümü bağlamında oyunun kurallarını tartışmaya çağırdı ve tüm Avrupa ülkeleri için bölünmez tek bir güvenlik mimarisi oluşturmayı önerdi. Ne yazık ki Batı, Rusya Devlet Başkanı'nın bu girişimlerini kabul etmedi. ABD ve AB, Moskova'nın Temmuz 2021'de iki başkanın, Putin ve Biden'ın görüşmesi sırasında ve aynı yılın Kasım-Aralık aylarında Rusya-NATO, Rusya-ABD müzakerelerinde çizdiği "kırmızı çizgileri" de görmezden geldi.

Batılı ülkeleri Putin'in 2007'de Münih'te yaptığı konuşmayı diğer devletlerin ulusal çıkarlarını dikkate alarak mevcut jeopolitik durumu değiştirmeye yönelik bir çağrı olarak değil, kendi fikirlerine dayanan dünya düzenine bir meydan okuma olarak algılamıştı.

Artık tek kutuplu dünya sisteminin sadece Rusya'nın Ukrayna'ya müdahalesi nedeniyle değil, aynı zamanda Çin, Hindistan, Türkiye, Brezilya, Güney Afrika gibi diğer büyük devletlerin yanı sıra İslam dünyası ve Pasifik bölgesindeki ülkelerin çoğunun, uluslararası ilişkilerde diğer katılımcılarla

5 Mayıs 2023'te Hindistan'da düzenlenen dışişleri bakanlarının katıldığı ŞİÖ toplantısından. (Xinhua, 2023)

etkileşim içinde devlet egemenliklerini güçlendirme ve ulusal çıkarlarının dikkate alınmasını sağlama arzusu nedeniyle sona ermekte olduğu açıktır.

Dünya, ABD tarafından aktif bir şekilde teşvik edilen Ukraynadaki askeri eylemlerin, Rusya ile NATO'nun Avrupalı üyeleri arasında bir savaşa dönüştüğüne tanık oldu. Tarihe dönersek ve Birinci ve İkinci Dünya Savaşlarının ana nedenlerinin Washington'un Rusya ile Almanya arasında güçlü bir siyasi ve ekonomik birlik oluşturulmasını engellemesi olduğunu hatırlarsak, savaşın neden şimdi Avrupa'nın merkezinde şiddetlendiği ve Kuzey Akım 2 doğalgaz boru hattının neden patlatıldığı daha iyi anlaşılır.

Kremlin'in bakış açısından, ABD'nin Rusya'yı Sivastopol'daki Karadeniz Filosu üssünden mahrum etme arzusu, Washington'un Rusya'nın Karadeniz'e olan erişimini sınırlama girişimleri ve ayrıca Ukrayna'da askeri üsler konuşlandırma ihtimali de dile getirilmelidir. Rusya, sınırlarına çok yakın olan Ukrayna toprakları hayati bir stratejik güvenlik tehdidi olarak görüyordu. Ancak maalesef bu endişeler de dikkate alınmadı.

Böylece, jeopolitik, bölgesel, yerel aktörlerin ve tarihsel geçmişin karşılıklı olarak çatışan çıkarlarından

oluşan bir kısır döngünün iç içe geçmesi, trajik bir şekilde iki Slav halkını yaralayan, tüm bölgeyi diken üstünde tutan ve dünyayı bir nükleer felaketin eşliğine getiren o kanlı savaşa yol açtı.

Asya, Barış ve Kalkınma için Ağırlık Merkezi Olmaya Çalışıyor

Şanghay İşbirliği Örgütü, Soğuk Savaş dönemi ve sonrasında ayrı kamplarda yer alan ülkelerin de katılımıyla genişliyor. Bunun yanı sıra ekonomik işbirliği kapsamındaki, BRICS, Kuşak ve Yol Girişimi gibi küresel girişimlerin de giderek daha büyük bir çekim merkezi haline geldiği görülüyor. ABD'nin NATO'yu genişletme girişimleriyle, ağırlık merkezi Asya olan ortaklık ve işbirliği inisiyatiflerini birbirleriyle karşıtlık ya da koşutluk temelinde nasıl değerlendirirsiniz?

Akmaral Batalova: ABD ve Çin'in politikaları arasındaki fark, sizin de doğru bir şekilde belirttiğiniz gibi, yaklaşımlarında yatıyor. Çin, ekonomik işbirliği yoluyla etki coğrafyasını genişletmek için ŞİÖ'yü kullanıyor.

BRICS'e, ekonomik işbirliğinin yanı sıra, üye ülkeler tarafından dolardan bağımsız bir finansal sistemin oluşturulması ve ulusal para birimleri cinsinden ödemelere geçiş için bir araç olarak ihtiyaç duyulmaktadır.

Yugoslavya, Afganistan, Irak, Libya, Suriye ve diğer ülkelerde yaşananlar, ABD'nin etkisi haricinde değerlendirilmemelidir.

ABD stratejik belgelerine dikkat edersek, örneğin Ulusal Güvenlik Stratejisi, Ulusal Savunma Stratejisi ve kamuya açık diğer belgelerde ABD'nin Çin ve Rusya'yı ortak stratejik düşmanları olarak adlandırdığını görürüz. Kasım 2022'de kabul edilen doktrin belgelerinde, tüm dünya ABD ulusal çıkarları bölgesi olarak adlandırılıyor ve Beyaz Saray stratejistlerinin tanımına göre dünya Çin ve Rusya'nın oluşturduğu tehditler temelinde bölünüyor.

Onların anlayışına göre Rusya, "uluslararası düzenin temel yasalarını pervasızca ayaklar altına alarak özgür ve açık bir uluslararası sisteme doğrudan bir tehdit oluşturuyor. Buna karşılık Çin, hem uluslararası düzeni değiştirme niyetine hem de bu hedefe ulaşmak için giderek artan bir şekilde ekonomik, diplomatik, askeri ve teknolojik güce sahip tek rakip." Başka bir deyişle, Çin, ABD için en ciddi ve sistemik meydan okumayı oluştururken, Rusya hem ABD içinde hem de yurtdışındaki hayati ulusal

çıkarları için ciddi bir tehdit oluşturuyor. Her ne kadar bunu, ortak hedeflere ulaşmak için ABD müttefikleri ve ortaklarından oluşan ve giderek büyüyen bir ağ olarak sunsa da ABD'nin askeri genişleme yoluyla küresel nüfuzunu sürdürmek ve güçlendirmek için askeri bir araç olarak NATO'ya ihtiyaç duyduğu açıktır.

Yugoslavya, Afganistan, Irak, Libya, Suriye ve diğer ülkelerde yaşananları ABD'nin etkisi haricinde değerlendirmek, en hafif deyimle biraz saflık olur. Aksine, Asya ülkeleri öncelikle ekonomilerinin istikrarlı gelişimiyle ilgileniyor ve tüm ülkelerle ekonomik olarak işbirliği yapmaya hazır. Bu nedenle, bence, dünya düzeninin tüm kurallarının çiğnendiği bu koşullarda, Asya, bölge ülkelerinin ekonomilerinin dengelenebileceği ve barışçıl bir ortamın koşullarının sağlanabileceği güvenli bir gelecek yaratmaya ve bir ağırlık merkezi olmaya çalışıyor.

TDT batı ile doğu kuzey ile güney arasında köprüdür

Kazakistan ve diğer bazı Orta Asya Türk Cumhuriyetleri, bir yandan Türk Devletleri Teşkilatı bir yandan da ŞİÖ ve Kolektif Güvenlik Örgütü üyesi. Bazı kesimler ise Türk Devletleri Teşkilatı'nın Rusya ve Çin'e karşı olduğunu ileri sürüyor. Bu savı dikkate alarak, Türk Devletleri Teşkilatı'nın Asya merkezli gelişen dünya ülkeleri inisiyatifini çerçevesindeki yerini nasıl değerlendirirsiniz?

Akmaral Batalova: Kazakistan, Türk dünyasının atalarının ülkesidir, bu nedenle

diğer kardeş ülkelerin halkları arasındaki kapsamlı etkileşimin daha da geliştirilmesi ve güçlendirilmesi ile ilgilenmektedir. Türk Devletleri Teşkilatı'nın yanı sıra Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı (TÜRKSÖY), Türk Parlamenterler Meclisi, Türk Akademisi de Türk halklarının kültürel ve manevi yaklaşması için Kazakistan'ın girişimiyle kurulmuştur.

Kazakistan Cumhurbaşkanı Kassym-Jomart Tokayev, bir "Dijital Kitaplık" oluşturulması temelinde, Türk ülkelerinin arşivlerinin karşılıklı olarak açılmasını ve halklarımızın ortak yazılı mirasının araştırılması için bir "yol haritası" hazırlanmasını ve gelecekte de onun üzerine bir yol haritası çizmeyi teklif etti. Kadim Türk medeniyetinin paha biçilmez mirasını incelemek, korumak ve gelecek nesillere aktarmak hepimiz için çok önemlidir.

Modern jeopolitik ve jeo-ekonomik çelişkilerin Avrasya kıtasının ekonomisi ile ulaşım ve lojistik sistemi üzerinde olumsuz bir etkisi olduğu açıktır. Bu nedenle, bugün devletlerimizi birleştiren istikrar kuşağının güçlendirilmesine yardımcı olmak özellikle önemlidir. Türk devletlerinin nüfusu yaklaşık 150 milyondur, bu ülkelerin toplam yüzölçümü 4,5 milyon km²'yi aşmaktadır, toplam GSYİH'lerinin yaklaşık 1,5 trilyon dolar olduğu tahmin edilmektedir ve bu miktar dünya ekonomisinde 13. sırada yer almaktadır. Aynı zamanda ülkelerimiz arasındaki karşılıklı ticaret, toplam dış ticaret hacminin sadece %4'ünü oluşturmaktadır. Geri kalanı ise üçüncü ülkeler tarafından karşılanıyor.

Bu nedenle, geçen yıl Eylül ayında

Semerkan'ta düzenlenen Türk Devletleri Teşkilatı zirvesinde, ticaret ve ulaşım gibi stratejik işbirliği alanlarının geliştirilmesine karar verildi. Ayrıca örgüte üye devletlerin toprakları, Batı ile Doğu, Kuzey ile Güney arasında bir köprü konumundadır. Bunun bir örneği, Türk dünyasının üç ülkesinin (Türkiye, Azerbaycan, Kazakistan) üzerinden geçen ve Çin'i Avrupa ülkelerine bağlayan Trans-Hazar Uluslararası Taşımacılık Koridoru'dur. Türk Devletleri Teşkilatı üye ülkeleri, kargo trafiğini artırmak, lojistiği koordine etmek ve mevcut demiryolu ve karayolu güzergahlarına alternatif yollar bulmakla ilgileniyor. Örneğin Kazakistan, son 15 yılda ulaşım ve lojistik endüstrisinin gelişimi için 35 milyar dolar ayırdı ve 2025 yılına kadar 20 milyar dolar daha yatırım yapmayı planlıyor.

Rusya ve Çin'e karşı olduğu yönündeki yorumlar ile ilgili sorunuza gelince, Türk Devletleri Teşkilatı'nın Türkçe konuşan ülkelerin siyaset, ekonomi, bilim, eğitim, ulaşım ve turizm alanlarındaki etkileşimini genişletmek için oluşturulmuş devletler arası bir kuruluş olduğunu düşünüyorum.

Kanaatimce, bu aşamada Türk Dünyasına Yönelik Beklentiler-240 programının uygulanması amacıyla kabul edilen "Türk Devletleri Teşkilatı Stratejisi" de dahil olmak üzere tüzük ve program belgeleri, Çin ile hiçbir şekilde çelişmemektedir. Türk dünyasının hiçbir faaliyeti, ne ŞİÖ'nün ne KGAÖ'nün amaç ve hedefleri ile ne de bu ülkeler ile Rusya ve Çin arasındaki dostluk, ortaklık ve karşılıklı yarar sağlayan işbirliği ilkelerine aykırıdır. Umarız bu gelecekte de böyle devam eder. 🌸